

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 27

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 27. — Рівне: РДГУ, 2003. — 144 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №3 від 31.10.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

колективні, групові, мікро групові та індивідуальні. Значні можливості організації різних форм самостійної роботи мають гуртки. Вони дають змогу розкрити систему фундаментальних понять і методів науки, є сполучною ланкою навчальною та поза навчальною роботою, сприяють входженню знань у життя, науку. [8]

На початковому етапі формування навчально-дослідницьких умінь доцільно об'єднувати першокурсників, другокурсників з різним рівнем предметних знань у гетерогенні групи. При цьому до роботи залучаються й "слабкі" студенти, у яких також формуються певні вміння самостійно здобувати знання. На наступному етапі групи слід формувати залежно від ставлення студентів до навчального предмета, темпу їхньої роботи, здібностей, інформованості, а також з урахуванням особистісних взаємин учнів. Членам групи надається можливість перейти з однієї групи до іншої.

На етапі вдосконалення навчально-дослідницьких умінь робота організовується на факультативних заняттях та в наукових товариствах студентів. Психологи стверджують, що знання можуть набуватися час від часу, а процес формування вмінь повинен мати безперервний характер. Саме обов'язковою умовою спеціально організованого навчання є поєднання в навчальному процесі різноманітних форм і методів самостійної роботи студентів.

Отже, організація у педагогічному коледжі навчально-дослідної роботи студентів може бути ефективною, якщо забезпечити тісний зв'язок навчально-пізнавальної і навчально-дослідницької діяльності студентів, чітке структурування навчально-дослідницьких умінь і по елементне їх формування, навчання студентів рефлексувати та оцінювати свою діяльність, поопераційний контроль за навчально-дослідницькою діяльністю студентів та її коригування, цілеспрямовану методичну підготовку викладачів до організації навчально-дослідної роботи студентів.

Перспективним, на нашу думку, є обґрунтування дидактичних умов формування у студентів педколеджу дослідницьких умінь у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амелина Н.С. Учебно-исследовательская деятельность студентов педвуза в процессе изучения дисциплин педагогического цикла / Дис...канд. пед. наук: 13.00.01 КДПИ им. Н.Горького. – К., 1982.
2. Гончаренко С.У Український педагогічний словник. – К., Либідь, 1997. 376 с.
3. Митрош О.И. Формирование исследовательских умений у учащихся педучилищ. Автореферат, дис...канд.пед. наук 13.00.01.Минский Гос.пед.ин-т. им. Н.Горького – Минск, 1993. – 19 с.
4. Мишківська Т.Д. Формування дослідницьких умінь студентів при модульній організації вивчення педагогічних дисциплін. // Нові інформаційні технології навчання в учбових закладах України. – Ч.1. – Одеса, 1997.– С.273-276.
5. Пузирьова Н.В. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи студентів (на матеріалах університетів України ХІХ ст.) Дис...канд.пед.наук, 13.00.01; ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2002. – 204 с.
6. Слостенин В.А. Учитель как творец педагогического процесса // Педагогика / Под. ред. Ю.К.Бабанского. – М.: Просвещение, 1988.
7. Сичова М.Я. Організація самостійної роботи студентів педагогічних училищ в умовах особистісно-орієнтованого навчання. Автореферат, дис... канд. пед. наук. 13.00.01. КДНУ. – К., 2000, – 20 с.
8. Хомич. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів, – К: "Магістр –S", 1998. – 204 с.

Одержано редакцією 10.09.2003.

УДК: 378.012

М.С.ЯНЦУР

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ І ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОЗРОБКИ ПРОФЕСІОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Становлення і розвиток державної системи профорієнтації в Україні у контексті відповідної Концепції, схваленої Кабінетом Міністрів [10], неможливі без розробки і використання професіографічних матеріалів з різних галузей людської діяльності. Адже свідомий вибір професії не можливий без знання змісту, характеру, умов праці з різних спеціальностей, шляхів їх отримання та вимог, які вони висувають до особистості. Тому вчителі, особливо трудового навчання, і практичні психологи повинні вміти здійснювати аналіз трудової діяльності людей і на його основі розробляти та складати інформаційні професіографічні матеріали різних видів з метою використання їх у профорієнтаційній роботі. Але, як показує практика, формуванню цього складного вміння у майбутніх вчителів та шкільних психологів приділяється не достатня увага. Це призводить до того, що вони практично не вміють віднайти, систематизувати і оформити належним чином інформаційний професіографічний матеріал, з яким повинні бути ознайомлені учні, що негативно впливає на ефективність всієї профорієнтаційної роботи в школі. У зв'язку з цим нами було висунуте завдання дослідити можливість і доступність для студентів діяльності з розробки професіографічних матеріалів для учнів старших класів. Для цього нами було проведено аналіз відповідних понять, на основі яких будуються професіографічні матеріали.

Сфера трудової діяльності людини визначається відповідними функціями конкретної професії. Поняття

“професія” походить від латинського слова і дослівно означає як “оголошую своєю справою”, тобто офіційно вказане заняття, спеціальність. Міжнародна організація праці (МОП) наводить слідує визначення **професії** – це конкретна діяльність, ремесло, комплекс функцій, рід роботи, який виконується індивідом і є складовою частиною будь-якої трудової діяльності. В свою чергу, професія включає ряд **спеціальностей**, яка визначається як комплекс знань, вмінь і навичок, необхідних для визначеного роду діяльності в межах тієї чи іншої професії. Світ професій постійно змінюється і зростає. Зараз в країнах СНД нараховується близько 45000 професій і спеціальностей. [5] Описом професій і диференціюючих їх спеціальностей займається професіографія, основним продуктом якої є професіограми та професіографічні картки різних видів.

Професіограма визначається як всебічний, вичерпний опис особливостей визначеної професії, який розкриває зміст професійної праці, а також вимог, які вона висуває до особистості. Такий опис включає соціально-економічні, виробничо-технічні, санітарно-гігієнічні, фізіологічні, психологічні і педагогічні характеристики трудової діяльності людини. В профорієнтаційній роботі з учнями також використовуються стислі варіанти професіограм, так звані **професіографічні картки**. Частиною професіограми чи професіографічної картки складає **психограма** професії – опис тих вимог, які висуває конкретна професія до психологічної сфери особистості, як перелік необхідних професійно важливих якостей. Зміст, об’єм, структура професіограми чи професіографічної картки, її окремих частин, ступінь узагальненості або детальності опису тих чи інших особливостей професії залежить від мети, з якою проводиться вивчення і опис професії: профінформація і профагітація, профконсультація і профвідбір, профадаптація і профпереорієнтація, професійне навчання, раціоналізація режиму і умов праці та ін. Тому виділяють різні види професіограм і професіографічних карток. Але при розробці будь-яких з них необхідно враховувати принципи опису професій. Найповніше вони сформульовані К.К.Платоновим [15] і М.І.Іванюк [3]. Серед них можна відмітити наступні принципи: комплексності і цілеспрямованості, особистісного підходу, об’єктивності і надійності, диференціації і типізації, перспективності і реальності професіографічного матеріалу, характеристика яких наведена нижче.

Принцип **комплексності і цілеспрямованості** передбачає відповідне розкриття в професіограмі всіх характеристик професії (соціально-економічної, виробничої, санітарно-гігієнічної, фізіологічної, психологічної і навчальної), виходячи з мети її використання. Коли розробляється професіограма на досить добре і всебічно вивчену професію, на перше місце повинен виступати принцип цілеспрямованості. Якщо ж приступають до описування нової, маловідомої професії, то її необхідно комплексно вивчити. Але написання професіограми завжди повинно робитися для визначеної мети і бути підпорядковано цій меті. І в той же час в ній повинні враховуватися всі характеристики професії, хоча і в різній мірі.

Особистісний підхід при розробці професіограм зводиться до того, що професійна діяльність – це діяльність конкретних особистостей. Тому при складанні професіограми необхідно спиратися на узагальнення як можна більшої кількості випадків діяльності, яка вивчається і описується, та виконується можливо більшою кількістю досить добре вивченими особистостями. При цьому узагальненні і можна, і потрібно абстрагуватися від конкретних особистостей, діяльність яких вивчалася, але повністю ігнорувати їх не можливо. Дуже важливо в професіограмах показувати можливість задоволення різноманітних інтересів і творчих здібностей особистості в різних професіях, проілюструвавши їх прикладами з практики роботи відповідних фахівців.

Принцип **об’єктивності і надійності** полягає в тому, що необхідно зробити максимально точний опис як позитивних, так і негативних сторін професії та складних умов праці фахівця. З якою б метою не складалася професіограма і тим більше, якщо її мета – профорієнтація в цілому, вона не повинна розроблятися з урахуванням тільки привабливих сторін та сприятливих умов праці даної професії. Тому точний і об’єктивний опис професії дозволяє створити у людини реалістичну уяву про неї, що зменшує ризик помилки при професійному самовизначенні. Здібності, які визначають діяльність спеціаліста в складних умовах будь-якої професії, визначають так звану психостійкість особистості, яка є важливою умовою надійності людини при виконанні визначеної діяльності. Для цього в професіограмах повинні бути описані основні психофізіологічні вимоги професії, які вона висуває до працівника і які сприяють успіху в роботі.

Суть принципу **диференціації** полягає в тому, що кожна професіограма повинна передбачати опис різних спеціальностей, які входять до даної професії, як види можливого використання фахівця за даною професією. Принцип **типізації**, навпаки, вказує на необхідність узагальнення ряду професій у відповідні групи за різними ознаками і в першу чергу за психологічно суттєвими ознаками. Ці принципи особливо важливі при складанні профорієнтаційних професіограм для учнів старших класів і незайнятого населення.

Відповідне значення для побудови професіограм має принцип **перспективності і реальності** тенденцій розвитку і змін професій, які вивчаються і описуються. Адже професіограма є не фотографією конкретної трудової діяльності, а скоріше її реальним ідеалом, до якого прагне дана професія. На це і вказує принцип **перспективності**. Але врахування принципу **реальності** при складанні професіограм не дозволяє підміняти перспективи утопією, замінювати очікуване бажаним. При цьому слід враховувати суспільну значимість професії, яка складається з особливостей економічного, історичного, географічного та естетичного характеру. Тому професіограма будь-якої професії повинна включати економічні моменти виробничої діяльності конкретного спеціаліста, історичні відомості виникнення і розвитку професії, географію її розповсюдження та взаємозв’язки з іншими професіями, естетичні сторони процесу і результатів праці, робочого місця і т.п.

Грунтуючись на цих принципах і виходячи з психологічної класифікації професій пропонуються різні види і типи професіограм та професіографічних карток, які описані в літературі [1; 2; 3; 4; 6; 7; 9; 12; 13; 19; 21; 22 та ін.]. Для професіографічного забезпечення профорієнтації необхідним і достатнім є наявність в професіограмі або професіографічній картці характеристик професій, які згруповані в п'ять основних розділів:

- 1) соціально-економічна характеристика професії;
- 2) виробнича характеристика професії;
- 3) санітарно-гігієнічні умови праці;
- 4) вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей фахівця;
- 5) відомості про підготовку кадрів.

Всі професіограми і професіографічні картки будуються за певною схемою, яка дозволяє логічно переходити від одного до іншого розділу, не порушуючи цілісності сприймання інформації. Складання професіограм чи карток за схемою дає можливість не загубити важливих деталей при описі професії, дозволяє скласти про неї більш чітке уявлення. Наведені схеми опису професії побудовані так, щоб спочатку дати уявлення про об'єктивні, стабільні, "технічні" характеристики професії. Це соціально-економічний та виробничий розділи. Далі йде суб'єктивна, пов'язана з людським фактором характеристика професії. Це розділи санітарно-гігієнічний та психофізіологічний. Як правило, з ряду причин вони менш всього висвітлюються при описі професій з метою профорієнтації. Однак ці розділи дуже важливі і їм слід відвести певне місце. Через новизну психофізіологічний розділ сприймається важче, тому в схемі опису професії він представлений більш детально, ніж інші розділи. Завершується опис професії відомостями про підготовку кадрів та перспективи професійного зростання і продовження навчання за фахом. Наведена схема є досить умовною, тому має використовуватись для опису професій в залежності від цілей і в міру можливості. При необхідності можуть бути скорочені ті чи інші її розділи.

Складання професіограм або професіографічних карток за наведеними схемами відбувається на основі інформації, яка отримана в процесі вивчення відповідної професійної діяльності за допомогою описаних у відповідній літературі методів професіографування. Крім того слід відмітити, що основними джерелами інформації при цьому можуть бути:

- тарифно-кваліфікаційні довідники професій робітників і посад службовців [5] та детальні описи професій з вказівкою вимог, які висуваються до кваліфікації працівників, та спеціальних вимог, які обумовлені характером роботи;
- загальнодержавні класифікатори професій і посад службовців [8];
- детальні інструкції з технології виробничих процесів та правил безпеки і охорони праці;
- нормативи з оцінки продуктивності праці та матеріали для нормування праці спеціалістів різної кваліфікації;
- матеріали з професійного навчання (навчальні плани та програми), які надають інформацію про рівень загальної і спеціальної підготовки фахівця конкретної професії;
- наукова література з проблем психологічного аналізу діяльності, яка розглядається;
- серії довідково-професіографічної літератури для школярів та дорослого населення ("Моя професія", "Твоя майбутня професія", "Путівник у світ професій", "Ким бути?", "Коротко про професії", "Короткі енциклопедичні професіографічні довідники", "Світ професій", "Наука в твоїй професії" та ін.);
- перелік медичних протипоказань до різних видів професійної діяльності [11; 14, 24];
- консультації зі спеціалістами та науковими працівниками, які займаються вивченням трудової діяльності людини.

Професіограми, як відмічає К.К.Платонов [15], розробляються з опорою на ряд наук. Тому в кожному з її розділів необхідно використовувати систему понять відповідної науки: техніки і технології – при написанні виробничої характеристики професії, економіки і соціології – соціально-економічного її значення, медицини і ергономіки – при розкритті санітарно-гігієнічних умов праці, педагогіки – підготовки кадрів за відповідним фахом. Психологічний аспект професіограми повинен бути витриманим в системі психологічних понять.

Детальна характеристика структури одного з варіантів запропонованої нами інформаційної професіограми і рекомендації щодо її складання та оформлення наведені в лабораторній роботі № 8 нашого посібника [23], яку виконують студенти денної форми навчання як довгострокове завдання при вивченні курсу з профорієнтації. Там же наведені приклади професіограм менеджера та секретаря-референта, які складені студентами під нашим керівництвом. Студенти денної форми навчання виконують також довгострокове завдання, а заочної – контрольну роботу з розробки і складання професіографічної картки на визначену професію за розробленою нами структурою та формою, які наведені у додатках 1 і 2.

Завдання цієї роботи передбачає збирання та систематизацію професіографічного матеріалу для розробки, складання і оформлення інформаційної професіографічної картки на одну визначену кафедрою професію. Професії підбираються таким чином, що вони є необхідними або новими для даного економічного регіону чи країни. Така робота необхідна для розширення знань про класифікацію професій та їх опис і оволодіння вмінням з розробки професіографічних матеріалів для проведення профінформаційної та профконсультаційної роботи з учнями, що сприяє підведенню їх до свідомого вибору професії.

Приступаючи до виконання цього завдання необхідно, в першу чергу, ознайомитися зі структурою та

змістом професіографічної картки (Додаток 1) і записати її у робочий зошит. Також підготувати бланк професіографічної картки на 2-х аркушах білого паперу формату А4, рамка картки оформляється з відступами справа, зліва, зверху та знизу по 10 мм., та картон формату А4 для наклеювання заповнених аркушів бланку професіографічної картки. Бланк професіографічної картки заповнюється українською мовою друкарським способом або шляхом набору її змісту на IBM-сумісному комп'ютері в текстовому редакторі не нижче MS Word 6.0/95, шрифтом Times New Roman, величиною шрифту 14 або 12, інтервалом 1. Форма бланку і зразок оформлення професіографічної картки наведено у додатку 2

Для виконання цього завдання необхідно:

- а) детально ознайомитися з професією шляхом бесід з представниками даної та суміжних професій, керівниками відповідних підрозділів підприємств, фірм, закладів та організацій, де вона зустрічається;
- б) відвідати відповідні підприємства чи організації та ознайомитися зі змістом, характером, умовами й організацією праці та відпочинку працівників даної професії;
- в) доповнити зібраний матеріал необхідними відомостями з довідників, періодичної та науково-популярної літератури, власних спостережень у відповідності зі змістом професіографічної картки;
- г) систематизувати зібраний матеріал, який був отриманий при виконанні попередніх пунктів, виділити основні поняття, означення і т.п. у відповідності зі структурою і змістом професіографічної картки (Додаток 1), використовуючи основні психологічні характеристики особистості фахівця і записати його у робочий зошит;
- д) скласти формулу вибраної професії, використовуючи методику "Здатність до аналізу професії", яка виконувалась у лабораторній роботі № 7 „Аналіз професій” посібника [23] і записати її у робочий зошит;
- е) систематизований і відредагований матеріал у чорновому варіанті здати викладачу на перевірку;
- є) після позитивної оцінки відібраного, обробленого і систематизованого матеріалу викладачем занести його у заготовлений на комп'ютері бланк професіографічної картки (Додаток 2). Також занести відредаговану формулу даної професії в рамочку, яка розміщена в правому верхньому кутку першої сторінки професіографічної картки в електронному варіанті. В кінці професіографічної картки вказати прізвище, ініціали виконавця та дату її складання (приклад запису дивись у додатку 2). Інформація набирається в електронному варіанті на комп'ютері в редакторі MS Word (версія не нижче 6.0/95) шрифтом Times New Roman, величиною шрифту 12 чи 14, інтервалом 1;
- ж) інформацію складеної професіографічної картки записати у файл на дискету розміром 3.5" (відформатовану на 1,41 МВ). Назва файлу складається з української назви професії латинським шрифтом та двох останніх цифр початку навчального року, котрі відділяються знаком підкреслення "_", з розширенням doc. (Наприклад: Stolyar_02.doc);
- з) роздрукувати на принтері заповнену професіографічну картку визначеної професії на 2-х аркушах білого паперу формату А4 і наклеїти їх на заготовлений картон з двох боків;
- и) оформлену і підписану професіографічну картку визначеної професії та дискету з цією картою здати викладачу. Дискета, після запису картки на кафедральний комп'ютер, повертається студенту.

Виконуючи дане завдання майбутні вчителі та практичні психологи набувають ґрунтовних умінь з розробки і складання професіографічних карток. Це підтверджується аналізом результатів їх практичної діяльності та схвальними відгуками працівниками відповідних служб і освітніх установ. За період з 1992 року студентами під нашим керівництвом розроблено біля 1000 професіографічних карток на поширені і нові професії різного типу, які успішно використовуються в профорієнтаційній роботі з учнями міста та області. Найкращі з них були використані нами при підготовці путівників-довідників професій у вигляді скорочених інформаційних професіограм з різних галузей економіки України [16;17;18; 19]. Все ці результати проведеної нами роботи вказують на можливість і доступність для студентів психолого-педагогічних спеціальностей виконувати на високому рівні розробку інформаційних професіографічних матеріалів за розробленою нами методикою.

В перспективі планується розробити і апробувати комп'ютерну систему, яка дозволяє автоматизувати процес розробки професіографічних карток в електронному варіанті і створювати відповідну базу даних поширених професій і спеціальностей в мережі Інтернет. Планується також, після певного редагування, систематизувати у відповідності до психологічної класифікації професій напрацьовані професіографічні матеріали і видати їх у вигляді довідника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровский А.Б., Пономаренко Т.М., Щекин Г.В. Система методов профессиональной ориентации. Кн. 1. Основны профессиональной ориентации: Учебное пособие. – К.: МЗУУП, 1993. – 164с.
2. Боргницький В., Закатнова Д., Жемера Н., Тименко М. Твоя майбутня професія: Довідник. – К.: Українська книга 1999. – 319 с.
3. Вопросы профессиоведения / В.Е.Гаврилов, Г.Т.Гвоздецкая, М.И.Иванюк и др. Науч. редак. В.Е.Гаврилов, В.Т.Канивец. – М.: Высшая школа, 1982. – 63с

4. Вопросы профессиографии в целях профориентации. / Под ред. С.Н.Левиевой. – М.: Высшая школа, 1976.
5. Единые тарифно-квалификационные справочники работ и профессий рабочих (ЕТКСы). Вып. 1-70. – М.: Экономика.
6. Збірник професіограм і психограм. Книга VII. Методичний посібник для працівників служби зайнятості: /Укладач В.В. Синявський. – К.: ДЦЗ, ІПКДСЗУ, 2002. – 115 с.
7. Иванова Е.М. Психотехнология изучения человека в трудовой деятельности. Учеб. – метод. пособие для студентов фак-в психологии. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 94с.
8. Класифікатор професій. ДК 003 – 95. – К.: Вид-во „Соцінформ”, 2001. – 592с.
9. Клімов Г.І, Седляр І.О., Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи. Практикум. / Наук. ред. М.С. Янцур. – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995. – 180с.
10. Концепція державної системи професійної орієнтації населення. Схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 року, № 48 // Людина і праця. – 1994. – №4. – С. 22-29.
11. Медична професійна консультація для осіб з хронічними захворюваннями і відхиленнями в стані здоров'я. Довідник /Автори –укладачі Л.С. Гресюк, Н.В. Бучак. Наук. редактор М.С. Янцур. – Рівне: РОЦПО ДЦЗ, РДПІ, 1996. – 72 с.
12. Моя профессия. Краткий энциклопедический справочник. – Кишинев, Гл. ред. Мал. Сов. Энцикл., 1987. – 544 с.
13. Основи професіографії: Навчальний посібник. / Укл. С. Я. Карпіловська, Р.Й. Мительман, В.В. Синявський та інш. – К.: МАУП, 1997. – 148с.
14. Перечень медицинских противопоказаний к работе и производственному обучению подростков к профессиям... Сборники 1-9. – М.: Медицина, 1988.
15. Платонов К.К. Вопросы психологии труда. – М.: Медицина, 1970.
16. Професії зв'язку та транспорту: Путівник-довідник / Автори-укладачі М.С. Янцур, Г.І.Клімов. – Рівне: РОЦПОН, 1995. – 41с.
17. Професії легкої та харчової промисловості: Путівник-довідник / Автори-укладачі М.С. Янцур, О.Г. Смирнова. – Рівне: РОЦПОН, 1995. – 39с.
18. Професії промислового виробництва. Машинобудування. Металообробка. – Рівне: РОЦПО ДСЗ, 1994. – 74с.
19. Професії сільськогосподарського профілю. – Рівне: РОЦПО ДЦЗ, 1994. – 74 с.
20. Психологические характеристики профессий /Сост. Ф.И. Иващенко, В.А. Карпин. – Мн.: Нар. Аскета, 1979-96 с.
21. Романова Е.С., Суворова Г.А. Психологические основы профессиографии: Практикум / Отв.ред. Ю.М.Забродин. – М.:МПГУ, 1990. – 182с.
22. Симоненко В.Д., Демидчик В.Г. Профессии промышленного производства. Профессиограммы. – К.: Рад. школа, 1983. – 175с.
23. Янцур М.С. Основи професіографії. Практикум. – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1996. – 223с.
24. 2000 профессий, специальностей, должностей. Энциклопедический справочник / Бел. СЭ. – Минск.: Бел. СЭ, 1986. – 462с.

Одержано редакцією 24.09.2003р.

ДОДАТОК 1.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІОГРАФІЧНОЇ КАРТКИ

I. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЇ:

- 1.1. Галузь народного господарства – вказуються назви галузей, підгалузей чи виробництв економіки, в яких є підприємства, установи, фірми чи організації, де поширена ця професія.
- 1.2. Потреба у кадрах – вказується ступінь необхідності даної професії в конкретному регіоні у відповідності з ринком праці.
- 1.3. Географія професії – вказується інформація про розповсюдження даної професії в областях чи регіонах України.
- 1.4. Тип підприємства чи установи – вказується інформація про вид, профіль, тип власності, форми організації підприємства, де зустрічається дана професія.
- 1.5. Форма організації праці – розміщується інформація про форму організації виробничого процесу чи трудової діяльності (колективну, групову чи індивідуальну) фахівців цієї професії.

II. ВИРОБНИЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЇ:

- 2.1. Предмет праці – вказуються головна продукція або результат праці у відповідності до класифікації професій за С.О.Клімовим та методикою ЗАП (Лабораторна робота N 7 з посібника [17]).

- 2.2. Мета праці – визначається головна мета праці або завдання даного фахівця за вищевказаною класифікацією професій і методикою ЗАП.
- 2.3. Знаряддя праці – вказуються основні знаряддя праці та їх особливості, якими користується даний фахівець, за вищезгаданою класифікацією професій та методикою ЗАП.
- 2.4. Місце роботи (умови праці) – вказуються особливості місця роботи фахівця даної професії у відповідності з вищеназваною класифікацією професій та методикою ЗАП.
- 2.5. Основні виробничі операції та дії – розміщується інформація про найважливіші виробничі операції та дії, які виконуються спеціалістом у процесі діяльності для досягнення поставленої мети праці.
- 2.6. Найважливіші професійні знання та вміння – наводиться перелік найбільш важливих професійних знань та вмінь, які необхідні для якісного виконання професійних обов'язків (беруться з "Єдиного тарифно-кваліфікаційного довідника робіт і професій" на середньому рівні кваліфікації спеціаліста).

III. САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЇ:

- 3.1. Ступінь важкості та напруженості праці – вказується інформація про особливості виконання роботи з точки зору складності та рівня напруження (фізичного і психічного) організму людини.
- 3.2. Обмеження за статтю та віком – розміщуються відомості про певні переваги у виборі професії чоловіками чи жінками і віком претендентів на роботу за даною спеціальністю, пенсійний вік.
- 3.3. Режим праці і відпочинку – вказуються відомості про змінність у роботі, її нормування, тривалість та періодичність перерв і відпусток, монотонність праці та інше.
- 3.4. Завантаженість аналізаторів – розміщується інформація про органи сприймання та відчуття людини, які найбільш часто використовуються при виконанні виробничих операцій даного фахівця.
- 3.5. Неприятливі фактори – вказуються відомості про шкідливі умови для організму людини, які виникають під час роботи фахівця.
- 3.6. Медичні перестороги та обмеження – дається перелік медичних пересторог та особливих вимог до стану здоров'я, які є небажаними при виборі даної професії, а також перелік захворювань, з якими неможливо працювати за даним фахом.

IV. ВИМОГИ ПРОФЕСІЇ ДО ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФАХІВЦЯ:

- 4.1. Нейродинаміка – вказуються вимоги до сили, рухливості та зрівноваженості нервових процесів, які визначаються особливостями професійної діяльності даного фахівця.
- 4.2. Добова біоритміка – записуються відомості про найбільш сприятливий час на протязі доби для виконання виробничих операцій (ранковий – "жайворонок", вечірній – "сова" або недиференційований) даним спеціалістом
- 4.3. Психомоторика – вказуються вимоги до особистості при виконанні рухових маніпуляцій та дій руками чи ногами (сили, темпу, швидкості, точності, ритму, координації рухів) спеціалістом.
- 4.4. Сенсорно-перцептивна сфера – розміщуються відомості про особливості сприймання предмету у всіх його видах та положеннях (у статичні, русі, просторі і часі), явищ у часі і просторі, складних звуків, усної мови та іншої інформації, швидкості реакції на різні подразники з боку зорових, слухових, нюхових, смакових, дотикових, вестибулярних та кінестезичних аналізаторів фахівця.
- 4.5. Память – вказуються особливості різновидів (наочно-образна, наочно-дійова, логічно-змістовна, мовно-логічна, рухова, емоційна та сенсорна) та типів пам'яті (механічна, змістовна, асоціативна, короткочасова, оперативна і довготривала), розвиток яких найбільш необхідний для виконання професійних обов'язків спеціалістом.
- 4.6. Увага – вказуються різновиди (мимовільна і довільна) та особливості властивостей уваги (стійкість, концентрація, об'єм, розподіл та перемикування), розвиток яких найбільш необхідний для виконання професійних обов'язків фахівцем.
- 4.7. Мислення і мова – відмічаються особливості функцій (індукція, дедукція, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, конкретизація) та видів мислення (наочно-дійове, наочно-образне, понятійне, конкретно-підставне, абстрактно-підставне, абстрактне, творче і теоретичне) і мови (усна, письмова, внутрішня, тактильна, жестів та егоцентрична), її точності, грамотності, темпу, виразності, логічності, лаконічності, розвиток яких необхідний для здійснення професійних обов'язків спеціалістом.
- 4.8. Інтелект – вказуються відомості про вимоги до розвитку різних видів інтелекту (вербальний, невербальний або невизначений), наявність якого забезпечує якісну і продуктивну роботу фахівця.
- 4.9. Емоційно-вольова сфера – заноситься інформація про вимоги до вольової регуляції психічної діяльності, зрівноваженості, самоконтролю, витримки, енергійності, виникнення різних емоцій (позитивних, негативних, вітальних, реактивних, настрою, самопочуття, активності) у спеціаліста при виконанні ним службових обов'язків.
- 4.10. Риси характеру – дається опис вимог професії стосовно прояву професійно необхідних рис характеру, тобто індивідуального поєднання стійких психологічних особливостей професіонала, які є найбільш бажаними

при виконанні працівником своїх обов'язків.

V. ПІДГОТОВКА КАДРІВ:

5.1. Типи навчальних закладів – вказуються різні типи навчальних закладів, їх рівень акредитації, де можна здобути відповідну кваліфікацію з даної професії.

5.2. Форми та терміни навчання – подаються відомості про терміни навчання на стаціонарній, заочній, дистанційній, екстернатній чи вечірній формах в залежності від типу навчального закладу.

5.3. Необхідна підготовка з загальноосвітніх предметів – вказуються вимоги до рівня знань, вмінь та навичок з предметів загальноосвітнього циклу на рівні загальноосвітньої школи, якими необхідно володіти претенденту на дану професію за відповідним фахом.

5.4. Перспективи професійного зростання – даються відомості про службові та професійні ранги, посади, класи, розряди і можливості підвищення кваліфікації та продовження освіти за даним фахом.

УДК: 371.13

Г.Г.Мірошина

формування управлінських умінь керівників дошкільних закладів

Удосконалення системи освіти в Україні є однією з актуальних проблем демократизації суспільства. Сьогодні не викликає сумнівів необхідність чіткого визначення змісту освіти та виховання майбутнього покоління на всіх ступенях від дошкільних установ до вищої школи.

В зв'язку з цим вчені активно розробляють нові підходи (особистісно-орієнтований, культурологічний та інші) до виховання дітей, створюють технології освіти, запроваджують нові програми, модифікують зміст підручників і посібників. Особливе місце у цій діяльності посідає підготовка та перепідготовка спеціалістів – педагогів та психологів, які будуть здатні успішно реалізувати поставлені завдання.

Проведений нами аналіз наукової літератури [1;2;3] та емпіричного досвіду з означеної проблеми вказує на те, що в системі управління недостатньо представлена така важлива ланка, як керівництво педагогічним процесом в закладах освіти. Вузи готують вчителів, вихователів, педагогів-організаторів, але недостатня увага приділяється підготовці керівних кадрів (завідувачів дитячих садків, директорів шкіл). У системі неперервної перепідготовки педагогічних кадрів здійснюється навчання й підвищення кваліфікації керівників. Однак зміст, форми й методи цієї підготовки не задовольняють потреби практики.

На наш погляд, для того, щоб заклади освіти успішно виконували завдання реформування самої системи і щоб нові педагогічні технології впроваджувалися в життя, важливо готувати керівні кадри до цього. Дана стаття присвячена висвітленню концептуальних засад нашого дослідження в означеному аспекті.

Проведене нами письмове опитування керівників шкіл і дошкільних установ (254 респонденти) з приводу витрат їх робочого часу на реалізацію різноманітних функцій управління виявило такі результати:

Таблиця 1

Розподіл часових витрат керівників установ освіти на реалізацію різноманітних рішень управління

№ з./п.	Спрямованість рішень управління	Середні часові витрати	
		Директорів шкіл	Зав. дошкільними установами
1	Господарські питання	30 %	40 %
2	Вирішення конфліктних ситуацій в колективі	9 %	5 %
3	Вирішення проблемних ситуацій з батьками	15 %	20 %
4	Вирішення повсякденних організаційних питань педагогічного процесу	11 %	10 %
5	Вирішення кадрових питань	4 %	3 %
6	Вирішення питань фінансування та оплати праці	1 %	1 %
7	Організація експериментальної діяльності, апробація нових програм	3 %	2 %
8	Звіти, довідки та інша документація	7 %	7 %
9	Запровадження нових технологій, методів і форм навчально-виховної роботи	5 %	3 %
10	Вирішення питань удосконалення педагогічної майстерності педагогів	10 %	6 %
11	Інші види управлінської діяльності	5 %	3 %

Аналіз витрат робочого часу керівників установ освіти вказує на те, що значна його частина (до 40 %) йде на вирішення господарських питань. На поточні організаційні справи (вирішення проблемних ситуацій з батьками, улагодження конфліктних відносин, контроль за режимом діяльності установи тощо) витрачається приблизно стільки часу, скільки й на господарські проблеми. Ще 10 % часу витрачають керівники на вирішення кадрових питань, підготовку звітів, довідок та на інші проблеми другорядного значення. Отже, на управління

ЗМІСТ

1.	Сосницька Н.Л. Нова методологія та нова організація науки: співвідношення історії та сучасності	3
2.	Малафійк І.В. Система знань як результат суб'єкт-об'єктної взаємодії	6
3.	Поніманська Т.І. Розвивальне середовище як засіб гуманізації педагогічного процесу	12
4.	Свердлова Т.Г. Гуманістичні тенденції в системі освіти Японії: історія та сучасний стан	15
5.	Горопаха Н.М. Книга як засіб освіти у дошкільній дидактиці	21
6.	Янцур Л.А., Онишук І.А. Проблема інтересу до мистецької діяльності та його особливості у старших дошкільників	24
7.	Самсонюк Н.Ф. Проблема дитинства в курсі психолого-педагогічних дисциплін	27
8.	Маліновська Н.В. Проблеми сенсорного розвитку і виховання дітей у педагогічній спадщині С.Ф. Русової	29
9.	Трусова О.Л. Ігри-драматизації як засіб формування техніки спілкування старших дошкільників	32
10.	Козлюк О.А. Формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей старшого дошкільного віку	34
11.	Глінчук Ю.О. Особливості спілкування дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кардіоревматологічного санаторію	37
12.	Меналюк Г.Ф. Особливості спілкування вихователя і дітей в процесі формування елементарних математичних уявлень	39
13.	Гуцан Л.А. Виховання в учнів молодшого шкільного віку позитивного ставлення до традицій і звичаїв українського народу	41
14.	Гоголь Н.В. Система роботи над текстом художнього твору у процесі формування у молодших школярів естетичної оцінки сприйнятого	45
15.	Середюк Л.А. Соціально – психологічний тренінг, як засіб створення нових виховуючих ситуацій у самовираженні старшокласників	49
16.	Бех М.І. Формування у старшокласників образу я-професіонал у системі „Загальноосвітній навчальний заклад-внз”53	
17.	Перенчук Т.Й. Підходи до формування співочих навичок у юних вокалістів	56
18.	Капустіна О.В. Підготовка школярів до професійного самовизначення за методикою С. Фукуями	59
19.	Мельник О.В. Форми та методи профконсультаційної роботи з старшокласниками у професійному навчальному закладі I та II ступеня акредитації	63
20.	Войтович І.С., Галатюк Ю.М. Розвиток креативних здібностей учнів у процесі навчання фізики	65
21.	Пальчевський С.С. “Міні-ермітаж” на уроках географії і його місце в сугестопедичній навчальній системі (досвід, технологія проведення)	69
22.	Мегем О.М. Внесок вітчизняних методистів у розвиток шкільної біологічної освіти в Україні (1948 – 1964 рр. XX ст.)	72
23.	Сергєєв О.В. , Тишук В.І. , Шаповалова Л.А. Конкурентоспроможність учителя: сутність і можливості формування у процесі професійної підготовки і діяльності	76
24.	Дичківська І.М. Проблема технологізації педагогічної освіти в історичній ретроспективі	80
25.	Яковенко Л.П. Ансамблеве музикування як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя музики	83
26.	Димченко С.С. Формування творчого мислення як засіб розвитку самостійної роботи диригента	87
27.	Белешко Д.Т. Особливості професійної діяльності і підготовки вчителя математики	91
28.	Лавор О.Ф. Дидактичні аспекти педагогічної культури вчителя у творчій спадщині В.О. Сухомлинського	97
29.	Терлецький М., Ярмак Т. Фортепіано і його роль у процесі розвитку диригента духового оркестру	100
30.	Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. В.О. Сухомлинський про мистецтво слова педагога	105
31.	Савчук Л.М. Комп'ютерні ігрові технології у навчанні студентів вищих педагогічних навчальних закладів	108
32.	Федорова Н.В. Ділова гра як засіб гуманістичної взаємодії педагогів та студентів	110
33.	Филипчук М.С. Історико-соціальні фактори становлення і розвитку методики музичного навчання від античності до середньовіччя	113
34.	Будз М.М. Використання навичок антиципації у музично-професійному навчанні	115
35.	Горкуненко П.П. Організація навчально-дослідної роботи студентів педагогічного коледжу	117
36.	Янцур М.С. Підготовка майбутніх учителів і практичних психологів до розробки професіографічних матеріалів121
37.	Мірошина Г.Г. Формування управлінських умінь керівників дошкільних закладів	128
38.	Джеджула О.М. Розв'язування графічних задач як засіб навчання моделюванню	130
39.	Мельник А.І. Характеристика факторів, які впливають на формування властивостей та якостей лляних тканин в процесі вивчення дисципліни “Товарознавство непродовольчих товарів”	133
40.	Дупак Н.В. Проблеми стандартизації у професійній освіті на сучасному етапі соціально-економічного розвитку	136
	Відомості про авторів.....	140